

УДК 378.796.071.4

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УНІВЕРСИТЕТАХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Сергій Гуменюк

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, 46027*

Розглянуто особливості структури фахової підготовки спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту в університетах країн Західної Європи. З'ясовано, що Європейська мережа спортивних наук у вищій освіті (ENSSHE) створена для уніфікації Європейської моделі освіти у сфері фізичної культури та спорту. Пріоритетом у діяльності ENSSHE є досягнення консенсусу в організації освітніх програм.. Уніфікована “Європейська модель” має рекомендований характер і охоплює п'ять базових циклів дисциплін: загальнонаукові; соціально-гуманітарні; педагогічні; спеціальні; спортивні.

Характерна особливість структури навчання фахівців фізичної культури та спорту країн Західної Європи – варіативність. Навчальні плани містять три типи курсів – обов'язкові, частково елективні, повністю елективні. З'ясовано, що на практиці Європейські вищі заклади фізичної культури та спорту чітко дотримуються лише п'яти циклів навчальних дисциплін. Назви дисципліни і кількість годин на їхнє вивчення в різних університетах можуть відрізнятися, але мають відповідати тематиці цього циклу.

Ключові слова: фахова підготовка, університет, фізична культура та спорт, країни Західної Європи, навчальні плани, навчальні дисципліни.

Сучасний розвиток вітчизняної системи освіти спрямований на її модернізацію відповідно до Європейських освітніх стандартів. Важливим, у цьому контексті є позитивний досвід країн Європейського союзу. Цікавий європейський досвід в організації процесу професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема фахівців у галузі фізичної культури та спорту.

Тенденції розвитку європейської вищої освіти – вирішити завдання Болонської декларації про створення єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area), який тісно пов'язаний з процесом організації європейського дослідницького простору (European Research Area). Під егідою ЮНЕСКО у 1999 р. створили Болонську декларацію, яку ратифікували більшість європейських країн, у тім числі й Україна. Головне завдання Болонської декларації – консолідувати зусилля

урядів європейських країн, наукової та освітянської громадськості, щоб поліпшити конкурентоспроможність європейської системи науки та вищої освіти у світовому просторі [2].

Процес вітчизняної фахової підготовки майбутніх спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту опрацювали такі науковці: О. Вацеба, Е. Вільчковський, В. Завацький, О. Куца, В. Платонова, О. Тимошенко, Б. Шиян. Досвід організації професійного становлення спортивних педагогів за кордоном досліджували: І. Гринченко, В. Латчук, Л. Сущенко, В. Пасічник. Недостатньо проаналізовані питання особливостей структури побудови навчання в університетах фізкультурного профілю Західної Європи.

Мета дослідження – теоретично проаналізувати основні підходи в структурі навчання майбутніх спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту в університетах Західної Європи.

Вищу освіту в країнах Західної Європи 80% громадян здобувають у класичних університетах, спеціалізованих академіях і коледжах. Європейські університети фізичної культури та факультети фізичного виховання об'єднані у мережу вищих навчальних закладів, які визнані Європейською комісією. Європейська мережа спортивних наук у вищій освіті (ENSSHE) створена 1989 р. у Люксембурзі, щоб уніфікувати Європейську модель освіти у сфері фізичної культури та спорту. Пріоритетом у діяльності ENSSHE є досягнення консенсусу в організації освітніх програм, які найбільше відповідають сучасним вимогам і потребам ринку праці у Європейському Союзі.

У межах програми “SOKRATES-ERASMUS” з 1995 р. проводили роботи зі створення європейської моделі програми фахової підготовки кадрів для галузі “Фізична культура і спорт”, а також з “Європейським товариством фізичного виховання” програми професійного європейського сертифікату. Результат цих робіт – уніфікована “Європейська модель” навчальних планів вищих фізкультурних закладів освіти. В ній описана рекомендована кількість навчальних годин (у середньому) з окремих циклів навчальних дисциплін, а також частота наявності окремих дисциплін [7].

Навчальні плани уніфікованої “Європейської моделі” вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту охоплюють п'ять циклів дисциплін: *загальнонаукові дисципліни*: фізіологія, анатомія, здоров'я, біомеханіка, статистика, біохімія, біометрія, біологія-гістологія, фізика, хімія; *соціально-гуманітарні дисципліни*: соціологія, філософія, іноземні мови, право; *педагогічні дисципліни*: дидактика, педагогіка, психологія; *спеціальні дисципліни*: дидактика, історія, теорія та методика фізичного виховання, організація, теорія руху, антропомоторика; *спортивні дисципліни*: плавання,

легка атлетика, гімнастика, ритміка, ігри, танці, рекреація, предмети за вибором, лижний спорт, заняття на природі [6].

Навчальні плани вищих освітніх закладів Європейського союзу містять три типи курсів – обов’язкові, частково елективні (за вибором), повністю елективні. Обов’язкові курси (загальноосвітні, загальнопрофесійні) вивчають на перших курсах, у каталогах вони мають коментар “required”, “requirement”. Частково елективні курси пропонують на вибір студентам і означають як “partly electives”. Повністю елективні курси звичайно відбирають з програм інших факультетів університету, у каталогах вони мають коментар “free electives” [8].

Незважаючи на прагнення “Європейської комісії (ENSSHE)” уніфікувати навчальні дисципліни й години, у навчальних планах залишили місце для варіативного компонента. На практиці Європейські вищі заклади фізичної культури та спорту чітко дотримуються лише п’яти циклів навчальних дисциплін. Назви дисциплін у різних університетах можуть відрізнятися, але вони відповідають тематиці цього циклу.

У Великобританії фахівці фізичної культури та спорту професійну підготовку здобувають на факультетах фізичної культури в університетах і інститутах, які користуються великою популярністю. Кваліфікаційний рівень бакалавра можна здобути у 182 навчальних установах, а магістра у 67. До мережі спортивної освіти належить 10 елітних навчальних центрів в Англії, Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі. Особливістю у діяльності вищих навчальних закладів Великобританії є варіативність змісту й напрямів програм підготовки магістрів. В університеті м. Лідса існують дві програми магістерської підготовки: “Спорт і вчення про тренування”, “Фізична активність, тренування та здоров’я”.

Освіту з фізичної культури та спорту в Італії можна здобути в 23 університетах. Початковий рівень бакалавр у всіх ВНЗ практично однаковий. Натомість кваліфікацію магістра здобувають за різними програми підготовки. Міланський інститут фізичної культури готує магістрів за трьома програмами: “Теорія фізичної культури”, “Адаптивна фізична культура”, “Фізична культура для людей похилого віку”, а інститут фізичної культури Флоренції – за програмою “Менеджмент фізичної культури”.

Фізичну культуру в Німеччині викладають у 67 інститутах. У місті Кельн працює єдиний спортивний університет та академія тренерів, де можна здобути державну кваліфікацію й ліцензію тренера найвищого рівня [4].

У системі фізкультурної освіти Франції готують фахівців державні та приватні навчальні заклади за загальною програмою разом з іншими навчальними дисциплінами. Три навчальні заклади готують викладачів фізкультури для приватних навчальних закладів: Вільний інститут вищої фізичної освіти в Парижі, Нормальна школа жіночого католицького

фізичного навчання в Парижі. Інститут підготовки викладачів фізичного виховання католицького університету Анже. Важливими для професійної підготовки фахівців з фізичного виховання для середніх навчальних закладів Франції мають навчально-наукові центри з фізичного виховання, які створені в 19 університетах країни.

Навчальні плани вищих навчальних закладів Франції у сфері фізичної культури і спорту охоплюють п'ять циклів: *загальнонаукові дисципліни*: анатомія, фізіологія, біологічні основи спортивного тренування, перша допомога, медичний контроль; *соціально-гуманітарні дисципліни*: основи соціології, іноземні мови, філософія, право; *педагогічні дисципліни*: педагогіка, загальна методика, психологія дитини; *спеціальні дисципліни*: історія, теорія та методика фізичного виховання, дисципліни загальної системи організації спорту (управління, економічні науки, бюджет); *спортивні дисципліни*: плавання, легка атлетика, гімнастика, ритміка, спортивні ігри.

У Бельгії фахівців відповідного профілю готують у досить розгалуженій мережі вищих навчальних закладів. Особливість організації навчального процесу – модульна організація у вигляді освітніх циклів різної тривалості, що дає змогу студентам залежно від їхніх матеріальних можливостей, інтересів і здібностей досягти певного рівня освіти та професійної підготовки. До навчального плану з фізичного виховання Левенського католицького університету з циклу *загальнонаукових дисциплін* входять: спортивна патологія, гігієна фізичного виховання та соціальна гігієна; *соціально-гуманітарних дисциплін*: основи соціології, іноземні мови; *педагогічних дисциплін*: загальна й експериментальна педагогіка, психологічні аспекти психомоторики; *спеціальних дисциплін*: навчання та фізичне виховання аномальних дітей, техніка релаксації, дослідження й організація активного відпочинку, технічні умови, обладнання й екіпіровка для занять спортом, організація сучасного спорту, фізичне виховання і громадські організації, діяльність керівника у сфері фізичної культури, організація фізичної культури на виробництві, патологія праці, психомоторна терапія психічних захворювань, психологічні аспекти працевлаштування й адаптації людей із фізичними вадами; *спортивних дисциплін*: плавання, легка атлетика, гімнастика, ритміка, спортивні ігри [6].

Фахова освіта з фізичної культури та спорту в Нідерландах пропонують 4 університети, 10 інститутів та 106 коледжів. Провідним вважають Інтерфакультет фізичної освіти університету Амстердама, факультет фізичної освіти Державного університету Маєстріхте, Гренінгену та Лімбургу. Координує роботу всіх цих навчальних закладів Центральний Інститут Спорту [1].

У скандинавських країнах фахівців фізичного виховання та спорту готують Інститути фізичної культури та спорту. Здобути вищу освіту в Норвегії зі спеціальності фізична культура та спорт можна у 18 навчальних закладах – 3 університети, 14 державних і 1 приватний коледж [3]. У Швеції майбутні учителі фізичної культури здобувають вищу освіту в коледжі фізичної культури Стокгольма й Еребро, також в Інститут фізичної культури та спорту Збройних сил Швеції. У Фінляндії існує система з 11 національних і 3 регіональних центрів підготовки фахівців для роботи в галузі фізичної культури та спорту: Фінський спортивний інститут у Віерумякі, Спортивний інститут Паюлахті в Настолє, Спортивний інститут Солвалла в Нууксіо. Ці інститути дають базову й додаткову професійну освіту, готують тренерів для клубів і спортивних товариств, центрів підготовки спортсменів, розробляють оздоровчо-рекреативні програми для шкіл, проводять курси для інструкторів фітнесу, спеціальних груп [1].

У центрально-європейських країнах – Болгарія, Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина, Чехія – професійну підготовку майбутні фахівці фізичного виховання та спорту здобувають в університетах, факультетах фізкультури та спорту. У Чехії факультет фізкультури та спорту Карлова є гарантом ліцензійної практики в галузі спорту з підготовки кваліфікованих тренерів різних рівнів. Студенти навчаються за такими спеціальностями: військова фізкультура, менеджмент фізичної культури та спорту, фізіотерапія, педагогіка тілесного й трудового виховання для інвалідів, педагогіка загальноосвітніх предметів для середньої школи [8].

У Польщі підготовка майбутніх учителів фізичної культури відбувається у тридцяти ВНЗ (найважливішим є Академії фізичного виховання). Фахівців фізичної культури та спорту готують за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями – “бакалавр” (licencjat) – трирічний термін підготовки, і “магістр” (magistr) – дворічний термін підготовки. Провідний профільний вищий навчальний заклад – Варшавська академія фізичного виховання, яку можна зачислити до найсучасніших закладів з активного впровадження європейських стандартів підготовки фахівців з фізичної культури [5].

Підводячи підсумки, можна зробити такі *висновки*:

1. Європейські університети й інститути фізичної культури об'єднані в мережу вищих навчальних закладів, які визнала Європейська комісія. Пріоритет у діяльності Європейської мережі спортивних наук у вищій освіті (ENSSHE) – досягнути узгодження в організації освітніх програм, які найбільше відповідають потребам ринку праці в Європейському Союзі.

2. Навчальні плани вищих навчальних закладів країн Євросоюзу складаються з таких базових дисциплін: загальнонаукові, соціально-

гуманітарні, педагогічні, спеціальні, спортивні. Ці дисципліни уніфіковані для всіх, однак самі навчальні дисципліни можуть варіюватися в різних ВНЗ.

3. Характерна особливість структури навчання у вищих навчальних закладах фізичної культури та спорту країн Західної Європи – варіативність. Вони містять три типи курсів – обов'язкові, частково елективні (частково за вибором), повністю елективні (лише за вибором).

4. У навчальних планах різних університетів однаковими є лише основні цикли дисциплін, але можуть диференціюватися.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі будуть спрямовані на порівняльний аналіз навчальних планів в університетах України та країн Західної Європи.

-
1. *Гринченко І. Б.* Сучасний стан професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах Європи. [Електронний ресурс] / І. Б. Гринченко – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/old...35.../Grinchenko%20I.%20B.pdf>.
  2. *Кремень В. Г.* (ред.) Вища освіта України і Болонський процес. навч. посібник / В. Г. Кремень. – Тернопіль: Богдан, 2004. – 383 с.
  3. *Латчук Володимир.* Специфіка програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді в Норвегії [Електронний ресурс] / Володимир Латчук, Іван Клеха, Валерій Базюк – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fvs/.../anot16.html.
  4. *Павелко Юрій.* Науковий потенціал спортивної сфери у провідних країнах світу [Електронний ресурс] / Юрій Павелко – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/tmfvs/texts/2011_2/files/art_32.pdf.
  5. *Пасічник В. Р.* Реалізація основних напрямків Болонського процесу у підготовці вчителів фізичної культури у польських ВНЗ [Електронний ресурс] / В. Р. Пасічник – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/ppmb/texts/2010_6/10pvpiph.pdf
  6. *Сущенко Л. П.* Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук: 13.00.04. / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 46с.
  7. *Bergsgard N. A.* Sport Policy: a comparative analysis of stability and change / [N. A. Bergsgard, B. Houlihan, P. Mangset, et all.]. – Elsevier, 2007. – 285 p
  8. *Hrynchenko I. B.* The descriptive analysis of professional training teachers-to-be in physical education and sports in Europe and Ukraine. “Turystyka, Sport i Zdrowie” 2013, nr 3, www.tsz.po.opole.

Стаття: надійшла до редколегії 25.11.2016

доопрацьована 15.03.2017

прийнята до друку 11.04.2017

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL TRAINING SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORT IN WESTERN EUROPE UNIVERSITIES

Sergiy Gumenyuk

*Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University of Ternopil,
M. Kryvonosa Str., 2, Ternopil, Ukraine, UA – 46027*

The article deals with the peculiarities of the professional training structure in the field of physical culture and sport in the universities of Western Europe. It is found, that the main trend of European higher education is to solve the problems of the Bologna Declaration about the establishment of European Higher Education Area (The European Higher Education Area). European Network of Sport Sciences in Higher Education (ENSSHE) established to unify the European model of education in the field of physical culture and sport. The priorities of ENSSHE is to reach a consensus in the organization of educational programs that suit best to the current requirements of the European Union. The unified “European model” contains the recommended number of hours for individual discipline cycles, as well as the frequency of the presence of certain subjects in the curriculum. Curriculum of unified “European model” of higher educational institutions of physical culture and sport includes five cycles of disciplines: general scientific discipline; social and human sciences; pedagogical discipline; special discipline; sport discipline.

One of the main features of Physical Culture and Sport training specialists higher educational institutions structure in Western Europe is variability. The curricula of higher educational institutions of the European Union contain three types of courses - compulsory, partly elective (optional), completely elective. Compulsory courses (general) are studied at the first courses, and in catalogs are commented as “required”. Partly elective courses are offered for the student's choice and are marked as “partly electives”. Completely elective courses are usually selected from the programs of other faculties catalogs and are commented as “free electives”.

It is established, that despite the desire of “European Commission” (ENSSHE) to unify the subjects and hours of studying clearly, the curriculum still can have the variable component. In practice, the European higher institutions of physical culture and sport certainly keep only five cycles of academic disciplines. The names of the subjects at different universities may vary but should be relevant to the topic of this cycle.

Key words: professional training, university, physical culture and sport, Western Europe countries, curricula, educational disciplines.